

İÇİNDEKİLER

I. BANKACILIK İŞLEMLERİ	2
II. BANKA HUKUKU	2
III. BANKA İLE MÜŞTERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİ DÜZENLEYEN KURALLAR	3
A. Banka Sözleşmeleri	3
B. Banka Standart Sözleşmeleri	3
C. Banka Genel İşlem Şartları	3
D. Bankalararası Teamül	4
E. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nca Alınan Kararlar	4
IV. BANKALARIN HUKUKİ SORUMLULUKLARI	5
A. Bankaların Sözleşme Öncesi Sorumluluğu	5
B. Bankaların Sözleşmeden Doğan Sorumluluğu	5
C. Bankaların Sözleşme Sonrası Sorumluluğu	5
D. Bankaların Sır Saklama Yükümlülüğü	6
BİBLİYOGRAFYA	7

BANKALARIN HUKUKİ DURUMU

4389 sayılı Bankalar Kanununda bankanın tanımı yapılmamıştır. Doktrinde banka şöyle tanımlanmıştır: “Banka, müşterilerin tasarruf mevduatı olarak biriktirdikleri paraları toplayan, bunlarla faizi karşılığında diğer müşterilerine kredi ve ödünç veren, Bankalar Kanununa tabi ticari ve iktisadi kuruluştur.”¹

I. BANKACILIK İŞLEMLERİ

Bankacılık işlemleri çok çeşitli olup zaman içinde sayıları artmaktadır. Bankalar Kanunu'nun çeşitli maddelerinde bankacılık işlemlerinden bahsedilmekle birlikte tanımı yapılmamıştır². Bankacılık işlemleri hakiki anlamda bankacılık işlemleri ve diğer işlemler olarak ikiye ayrılmaktadır.

Hakiki anlamda bankacılık işlemleri de kendi içinde pasif işlemler ve aktif işlemler olarak ayrılmaktadır. Pasif banka işlemleri, tahvil çıkarma, mevduat kabulü, reeskont işlemleri ve kredi alma gibi bilançonun pasif kısmında yer alan ve bankayı borçlu kılan sözleşmeler olarak ifade edilmiştir³. Aktif bankacılık işlemlerinin başında kredi işlemleri gelir. Bunlar; açık kredi, cari hesap kredileri, iskonto kredileri, kabul ve aval kredileri gibi işlemlerdir⁴.

Diğer bankacılık işlemleri, bilanço ile bağlantılı olmayan, müşteri için hizmet görme ve ticari alışveriş olarak kabul edilen işlemlerdir. Bu işlemler; senet tahsili, ödeme işleri, kiralık kasa ve depo hizmetleri, borsa acentalığı, müşteriye danışmanlık, istihbarat işlemleri, kambiyo işlemleri, vesikalı akreditif, Leasing, factoring gibi hizmetlerdir⁵.

II. BANKA HUKUKU

Bankaların bankacılık işlemleri sırasında müşterileriyle yapmış oldukları işlemler ve Bankalar Kanunu banka hukukunun temel kaynağını oluşturur. Bankaların teşkilat, kuruluş faaliyete geçme ve denetimim kamu hukuku kuralları kapsamındadır. Buna karşılık banka ile müşterileri arasındaki ilişkileri düzenleyen bankacılık işlemleri özel hukuk alanına girmektedir. Banka ile müşterileri arasındaki hukuki ilişkileri düzenleyen bu alana banka sözleşmeleri hukuku denilmektedir. Banka ile müşterileri arasında yapılan iki taraflı sözleşmeler, banka genel işlem şartları banka sözleşmeleri hukuku olarak ifade edilmiştir. Banka ile müşterisi arasındaki hukuki ilişkileri düzenleyen kurallar; banka ile müşterisi arasında yapılan münferit sözleşmeler, standart

¹ **Kaplan, İ.:** Banka Sözleşmeleri Hukuku, C. I, Ankara 1996, s.3 ; Diğer tanımlar için bkz.

Kandiller, R.: Banka Hukuku ve bankalar Kanunumuzun Başlıca Hükümleri, Ankara 1986, s.13-14.

² 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun 2, 5/I, 7/III.b, 7/IV, 9/VI.c, 14/V.b, 16/I, VII, 22/I, Geçici madde 3.ve 4491 sayılı Bankalar Kanunu'nun 7/III.d,V.a, VII, 11, 16.d maddelerinde bankacılık işlemlerinden bahsedilmiştir.

³ **Kaplan,** Banka Sözleşmeleri, s.3.

⁴ **Kaplan,** Bankacılık İşlemleri, s.3.

⁵ **Kaplan,** Banka Sözleşmeleri, s.4.

sözleşmeler, banka genel işlem şartları, bankalar arası teamüller ve bankalar birliğince alınan kararlardır⁶.

III. BANKA İLE MÜŞTERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİ DÜZENLEYEN KURALLAR

A. Banka Sözleşmeleri

Banka sözleşmelerinin çoğu Borçlar Hukuku'ndaki saklama, vekalet, eser, havale, ödünç ve satım sözleşmesine benzemektedir. Ancak bu sözleşmeler, banka teknik ve yöntemlerinin özellikleri sebebiyle öylesine değişmiştir ki, niteliklerinde bile başkalaşma olmuştur. Banka sözleşmeleri genellikle güven temeline dayanan sürekli-devamlı borç ilişkileridir. Banka sözleşmeleri bazı noktalar açısından müşterek özellikler gösterebilir, sadece münferit banka işlemleri sırasında yapılmaktadır. Bankalar müşterileri ile aralarındaki değişik türdeki işlemler için münferit sözleşmeler yapmaktadırlar. Bankaların yapmış oldukları sözleşmeler, tasarruf mevduatı sözleşmesi, kredi sözleşmesi, akreditif sözleşmesi, cari hesap sözleşmesi, müşterek hesap sözleşmesi gibi sözleşmelerdir. Bankaların yapmış oldukları bu sözleşmeleri dört gruba ayırmak mümkündür:

- Para ve menkul eşyanın muhafazasına ilişkin banka sözleşmeleri,
- Kredi sözleşmeleri,
- Teminat gayeli banka sözleşmeleri,
- Bankadaki müşteri hesabı üzerindeki işlemlerle ilgili sözleşmeler.

B. Banka Standart Sözleşmeleri

Bankaların müşterileriyle yapmış oldukları sözleşmeler sözleşme serbestisi(BK m.19) ilkesi çerçevesinde yapılmaktadır. Bankaların karşısında geniş bir müşteri grubu bulunması nedeniyle, bankaların her müşteri ile tek tek şartlarını belirleyip, ayrı bir sözleşme yapması fiilen mümkün olmamaktadır. Bu nedenle bankalar, önceden hazırlamış oldukları standart sözleşmeler, genel işlem şartları ve yönetmeliklerden yararlanarak müşterileri ile aralarındaki hukuki işlemleri düzenleme yoluna başvurmuşlardır. Banka standart sözleşmeleri; muhtevasının tamamı veya bir kısmı önceden banka tarafından hazırlanmış olan sözleşmelerdir⁷. Sözleşmenin kurulması sırasında taraflar, standart sözleşmenin muhtevası ve şartları hakkında görüşüp tartışmazlar⁸.

C. Banka Genel İşlem Şartları

Türk Hukuku'nda genel işlem şartları özel bir hüküle düzenlenmediği gibi, bu hususta temel ilkeleri içeren ve bütünlük arz eden hükümler de yoktur. "Genel işlem şartları, sözleşme taraflarından birinin, ileride kuracağı sözleşmelerde karşı akidine değiştirilmeden kabul edilmek üzere sunma niyetiyle, önceden, tek yanlı olarak

⁶ Daha geniş bilgi için bkz. **Kaplan**, Banka Sözleşmeleri, s.11 vd.

⁷ Bkz. **Kaplan**, İ.;,Banka Sözleşmelerinin Yorumu ve Tamamalanması", Batider, C.XIV, S.2, Ankara 1987, s.6.

⁸ Müşterilerin, açık kredi ve cari hesap kredileri, vadeli veya vadesiz mevduat veya döviz tevdiat hesabı açtırmaları standart sözleşmelere örnek gösterilebilir.

saptandığı sözleşme koşullarıdır.”⁹ Bankalar da müşterileri ile aralarında geçerli olacak hesap ile kredi şartlarını gösteren kurallar önceden hazırlamaktadırlar. İşte bu kurallar bütününe banka genel işlem şartları denilmektedir¹⁰. Kural olarak genel işlem şartlarının bünyesinde sadece temel ve genel hükümler bulunmaktadır. Bunun yanında bankalar müşterileriyle yapmış oldukları münferit işlemler için özel standart sözleşmeler hazırlamaktadırlar. Banka ile müşterisi arasında münferit bireysel sözleşmenin yapılmasından sonra genel işlem şartlarının hukuki etkisi ortaya çıkmaktadır. Müşteri ile banka arasında bir sözleşme ilişkisi olmadan genel işlem şartları uygulanamaz¹¹. Tarafların açıkça ya da zımni olarak kabul etmeleri ile banka genel işlem şartları, banka sözleşmelerine konulmaktadır¹². Bankaların müşterileriyle yapmış oldukları çeşitli işlemlerinde kullanmış oldukları genel işlem şartlarına şu örnekleri sayabiliriz.¹³: Fiil ehliyetine ilişkin şartlar, temsil yetkisine ilişkin şartlar, yetkili mahkeme şartı, uygulanacak hukuk, delil sözleşmesi, tahrifat rizikosuna, taşıma ve haberleşme aksaklıkları, irade beyanlarının hüküm doğurması anı, cumartesi gününün tatil olarak mütalaa edilmesi. Ayrıca müşteriye değişiklikleri, itiraz ve şikayetleri hemen bildirme, açık ve kesin olma yükümlerini yükleyen şartlar, müşterinin belli bir sürede cevap vermemesini kabul varsayan hükümler ile bankaların sorumluluğunu sınırlayan ve kaldıran kayıtlar da bankaların kullandıkları genel işlem şartlarıdır. Genel işlem şartlarının gerek müşteri için bağlayıcılıklarının gerek içeriklerinin mahkemece denetlenmesi gerekir. Genel işlem kurallarının denetlenmesine ilişkin iki ilke vardır¹⁴:

1. Açık olmayan kayıtların onu hazırlayanın aleyhine yorumlanması kuralı,
2. Olağan dışındaki bir hükmün geçersiz olacağı kuralı.

D. Bankalararası Teamül

Bankalarla müşterileri arasında yapılan sözleşmelerde bankalar arasındaki hukuki teamüller de etkili olmaktadır. Bankalar arası teamül, bankaların müşterileriyle yapmış oldukları belli sözleşmelerde, sürekli olarak aynı biçimde davranmaları halinde ortaya çıkar. Bankalar arasındaki teamüller, örf ve adet hukukundan farklıdır. Bankalar arası teamüller, bankalar ile müşterileri arasında yapılmış olan sözleşmelerin yorumu ve tamamlanmasında yardımcı olur¹⁵.

E. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’na Alınan Kararlar

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’na Alınan Kararlar da banka ile müşteriler arasındaki hukuki ilişkileri düzenleyen kurallardandır. “.....Kurum, tasarruf sahiplerinin haklarını ve bankaların düzenli ve emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye sokabilecek ve ekonomide önemli zararlar doğurabilecek her türlü işlem ve uygulamaları önlemek, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere gerekli karar ve tedbirleri almak ve uygulamakla yükümlü ve yetkilidir....”(4389 sayılı Bankalar kanunu m.3/I).

⁹ **Atamer, Y.M.:** Sözleşme Özgürlüğünün Sınırlandırılması Sorunu Çerçevesinde Genel İşlem Şartlarının Denetlenmesi“ İstanbul 1999, s.61.

¹⁰ Tanım için Bkz. **Kaplan**, Banka Sözleşmelerinin Yorumu, s.6-7.

¹¹ **Kaplan**, Banka Sözleşmelerinin Yorumu, s.7.

¹² zımni Kabul ve açık Kabul hakkında bkz. **Kaplan**, Banka Sözleşmelerinin Yorumu, s.8-9.

¹³ Örnekler hakkında bilgi için bkz. **Tekinalp**, s.283 vd.

¹⁴ Alman Hukuku ve İsviçre Hukuku’nda kabul edilmiş olan iki kural, bkz. **Tekinalp**, s. 269.

¹⁵ **Kaplan**, Banka Sözleşmelerinin Yorumu, s.10-11.

IV. BANKALARIN HUKUKİ SORUMLULUKLARI

Bankaların sorumlulukları, sözleşmeden doğan sorumluluk ve haksız fiil sorumluluğu şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Sözleşmeden doğan sorumluluk ta kendi içerisinde sözleşme öncesi sorumluluk, sözleşmenin ifası sırasındaki sorumluluk ve sözleşmenin sona ermesinden sonraki sorumluluk şeklinde bir ayrıma tabi tutulmuştur. Bu çalışmada bankanın hukuki sorumluluğu ele alacak haksız fiil sorumluluğu incelenmeyecektir.

A. Bankaların Sözleşme Öncesi Sorumluluğu

Bankaların muhtemel müşterileriyle sözleşme müzakerelerine başladığı andan itibaren müşteriye karşı doğruluk ve dürüstlük kuralından doğan, düzenli bilgi vermek ve sır saklamak yükümü bulunmaktadır. Bankaların bu yükümlülüğü “herkesin hakkını kullanırken ve borçlarını ifa ederken, doğruluk ve dürüstlük(objektif hüsnüniyet)”(MK m.2/I) hükmünden kaynaklanmaktadır. Bankalar bu yükümlülüklere aykırı davrandıklarında BK m. 96vd hükümlerine göre sorumlu olacaklardır. Ayrıca bankalar tüzelkişi olarak sözleşme müzakereleri sırasında, kendi organlarının veya yardımcı şahıslarının davranışları nedeniyle BK m. 96 veya 100 hükmüne göre sorumlu olacaklardır¹⁶.

B. Bankaların Sözleşmeden Doğan Sorumluluğu

Bankalar bankacılık işlemleri nedeniyle müşterileri ile çeşitli sözleşmeler yapmaktadır. Bu sözleşmelerin gereği gibi ifa edilmemesi nedeniyle veya kötü ifa edilmesi nedeniyle bankalar BK m.96 ve devamı hükümlerine göre sorumludurlar.

Bankalar bir tüzelkişilik olarak müşterileriyle yapmış oldukları tüm sözleşmelerde, kendi organ ve yardımcı şahıslarının bu sözleşmenin ifası sırasında yaptıkları davranışlardan dolayı BK m. 96 veya 100 hükmüne göre sorumlu olacaklardır.

Bankaların müşterilerine sundukları çeşitli hizmetlerde yapmış oldukları sözleşmeler, genellikle vekalet sözleşmesi niteliğindedir. Bu nedenle diğer kanunlarda hüküm bulunmayan hallerde Borçlar Kanunu’ndaki vekalet akdine ilişkin hükümleri uygulanacaktır. Buna göre bankalar, Borçlar Kanunu’nun 390/I hükmü uyarınca, aynı branşta çalışan diğer bankaların göstermesi gereken özen ölçüsünde üstlendiği hizmetleri yerine getirmelidir. Ayrıca bankalar da bir tacir olduklarından Ticaret Kanunu’nun 20’nci maddesine göre, basiretli bir tacirden beklenen özeni göstermelidir. Ayrıca bankaların vekalet sözleşmesi olarak nitelendirilecek bir işlemin yapılmasında vekillik görevlerini bir alt vekile devretmiş olmaları söz konusu olabilir. Bu durumda bankalar BK m.391/II hükmüne göre, alt vekilin seçiminde ve ona talimat vermede gereken özeni göstermelidir. Aksi halde bankaların sorumlulukları gündeme gelecektir.

C. Bankaların Sözleşme Sonrası Sorumluluğu

Banka ile müşterisi arasındaki işlemler güven unsuruna dayanmaktadır. Banka ile müşteri arasındaki ilişki sona erse bile, bazı bakımlardan bankanın sorumluluğu devam edecektir. Mesela banka ile müşterisi arasındaki bir sözleşme nedeniyle, banka müşterisinin bazı bilgilerini öğrenmiş veyahut bazı belgeleri bankada kalmış olabilir.

¹⁶ Kaplan, Banka Sözleşmeleri, s.41.

Banka bu bilgileri saklamak zorundadır. Eđer banka müşterisinin mali veya şahsi durumu hakkında yetkisiz kişi veya makamlara bilgi verirse, müşterisinin bu yüzden uğramış oldukları zararları, sözleşmeden doğan sorumluluk ilkeleri çerçevesinde tazmin etmek zorundadır.

D. Bankaların Sır Saklama Yükümlülüğü

Bankaların müşterileri ile yapmış oldukları işlemler nedeniyle, bankaların sır saklama borcu vardır. Bankaların bu borcu, özel bir kanuni düzenlemeden bağımsız olarak mevcuttur.

“Banka sırrı, ilgilinin iradi veya gayri iradi olarak bankaya verdiği veya bankanın mesleğini icra ederken öğrendiğı bilgilerin açıklanmamasına ilişkin, dürüstlük kurallarından kaynaklanan, bir yükümdür”¹⁷. Bankanın sır saklama yükümünü ihlal etmesi, sözleşmenin müsbet ihlalini teşkil etmektedir. Bu nedenle banka bir kusuru bulunmadığını ispat etmedikçe müşterinin bundan doğan müspet zararını tazmine mecburdur(BK m.96). Bankanın sır saklama yükümünü ihlali haksız fiil teşkil edebilir. Bu durumda müşteri MK m.31, BK m.41 ve 49 hükümlerine göre bankadan tazminat talep edebilecektir.

¹⁷ Tekinalp, s.296.

BİBLİYOGRAFYA♦

- Atamer, Y.M.** : Sözleşme Özgürlüğünün Sınırlandırılması Sorunu Çerçevesinde Genel İşlem Şartlarının Denetlenmesi“ İstanbul 1999.
- Kandiller, R.** : Banka Hukuku ve bankalar Kanunumuzun Başlıca Hükümleri, Ankara 1986.
- Kaplan, İ.** : Banka Sözleşmeleri Hukuku, C. I, Ankara 1996.*(Banka Sözleşmeleri)*
- Kaplan, İ.** : Banka standart Sözleşmeleri ve Banka Genel İşlem Şartları, Batider 1991, C. XVI, S.2, s.49-90.
- Kaplan, İ.** : Bankanın Hukuki Sorumluluğu, Prof. Dr.Haluk Tandoğan'ın Hatırasına Armağan, Ankara 1990, 445-460.
- Kaplan, İ.** : „Banka Sözleşmelerinin Yorumu ve Tamamlanması“, Batider, C.XIV, S.2, Ankara 1987, s.1-24.*(Banka Sözleşmelerinin Yorumu)*
- Tekinalp, Ü.** : Banka Hukukunun Esasları, C.I, İstanbul 1988.
- Toksöz, H.N.** : Bankacılığın Genel ilkeleri, Ankara 1976.

♦ Birden çok eserinden yararlanılan yazarlara yapılan yollamalarda kullanılan kısaltmalar parantez içinde gösterilmiştir.